

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка **Чепіль Марії Миронівни** на дисертацію **Глушко Оксани Зіновіївни** на тему «**Виховання національних цінностей в українському шкільництві США**», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Педагогічна проблема розвитку шкільної освіти в Україні має значимість не лише в контексті узагальнення досвіду минулих років, але й для творчого використання досягнень минулого для розбудови оновленої української школи. Прагнення знайти у минулому витoki перспективних ідей сучасності, потреба у перегляді і переоцінці концепцій та теорій минулих років зумовлює інтерес до історико-педагогічних досліджень. З боку суспільства та держави спостерігається посилення уваги до збереження історико-педагогічного досвіду щодо змісту виховання в українському шкільництві. Це актуалізує проблему осмислення позитивного ретроспективного вітчизняного та зарубіжного досвіду реформування змісту шкільної освіти, виховання національних цінностей в українському шкільництві США та екстраполяції перспективних досягнень у сучасний освітній простір.

Відтак, виправданим та доцільним є звернення О.З. Глушко до вивчення, критичного осмислення, узагальнення досвіду організації та змісту виховання національних цінностей в українському шкільництві США крізь призму історичних трансформацій, теоретичних засад та практичної реалізації.

Виявлені суперечності між запитом українського суспільства на свідомих, активних громадян, патріотів своєї країни з високими морально-етичними принципами, які позитивно сприймають культурне розмаїття, і недостатньо ефективною реалізацією цього завдання в освітньому просторі України; між об'єктивною потребою науково-педагогічного аналізу діяльності інституцій українського зарубіжжя в США із забезпечення виховання молоді українознавчого спрямування та недостатнім рівнем висвітлення цієї проблематики в педагогічній науці України підтверджують актуальність та доцільність виконаного дослідження.

Доцільність вибору теми дослідження та її актуальність підтверджує й той факт, що дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України і є складником тем: «Тенденції розвитку змісту загальної освіти в зарубіжній школі» (1999–2001 рр.) (державний реєстраційний номер № 0198U007853); «Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах

Європейського Союзу та США» (2008–2011 рр.) (державний реєстраційний номер № 0108U000304); «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (2018–2020 рр.) (державний реєстраційний номер № 0118U003360). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 5 від 14 червня 2001 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 30 вересня 2008 р.).

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що автором коректно сформульовано науковий апарат – об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; доцільно відібрано комплекс методів, що в сукупності забезпечило логіку розгортання наукового пошуку, вірогідність здобутих дисертанткою результатів.

Варто констатувати, що всі дефініції поняттєвого-категоріального апарату (об'єкт, предмет, мета, завдання, хронологічні межі) дисертації чітко сформульовані, яскраво виявляється їхня наукова доцільність. Це допомогло О.З. Глушко виконати самостійну й оригінальну наукову роботу, яка має вагому теоретичну й практичну цінність. Аналіз структури дисертації свідчить, що вона побудована логічно і спрямована на послідовне розв'язання поставлених наукових завдань.

Результати дисертації відображено в 29 одноосібних наукових публікаціях автора, із яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті в інших виданнях України, 20 – апробаційного характеру.

З огляду на наведені міркування дослідження О.З. Глушко є вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Грунтовне вивчення джерельної бази дослідження (482 найменування, із них – 29 іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, дало їй змогу розкрити організацію та зміст виховання національних цінностей в учнів українських шкіл США (кінець XIX – початок XXI ст.).

Робота відрізняється науково обґрунтованими відбором масиву першоджерел, що забезпечило вірогідність і достовірність її результатів.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

До здобутків дисертантки відносимо генезу українського шкільництва США у форматі авторської періодизації; систему українознавчої освіти, що містить взаємопов'язані складники (норми, інституції, рівні й ступені, кваліфікації, освітні програми, суб'єкти освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органи управління) та охоплює дитячі садочки, українські школи, коледжі та університети, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників українознавчої освіти, українські культурно-освітні центри, українські бібліотеки; окреслені періоди розвитку шкільного підручникотворення в українській діаспорі в США: початковий (початок XIX ст. – 1920-ті рр. XX ст.); перехідний (1920 – 1950-ті рр. XX ст.); системний (1950-ті – 1990-ті рр. XX ст.); комплексний (початок 90-х XX ст. й до сьогодні);

виховну спрямованість навчальних програм і підручників з усіх навчальних предметів, які викладають у школах українознавства.

Подальшого розвитку набуло висвітлення теоретичних поглядів науковців та освітніх діячів української діаспори проблем національного виховання дітей та шкільної молоді в поліетнічному середовищі.

У науковий обіг введено маловідомі в Україні здобутки педагогів західної української діаспори другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. з проблем освіти й виховання, формування національної ідентичності дітей шкільного віку та організаційно-педагогічних засад діяльності українського шкільництва в США.

Важливе значення мають вдало сформовані додатки (25), які не лише доповнюють теоретичний матеріал, а слугують цінним джерелом з теми дослідження.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні рекомендацій щодо використання прогресивних ідей і досвіду науковців та педагогів української діаспори щодо оптимізації виховання української молоді на гуманістичних, морально-етичних та національно-патріотичних цінностях. Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані під час розроблення спецсеминарів і спецкурсів з педагогічних, історичних та культурологічних дисциплін, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження були впроваджені в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 380/1 від 13.01.2021 р.); Інституту проблем виховання НАПН України (довідка № 01-11/48 від 1.02.2021 р.); Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/14 від 16.02.2021 р.); Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-02/141 від 16.02.2021 р.).

Аналіз змісту дисертації свідчить про те, що матеріал та логіку висвітлення наукової проблеми структуровано відповідно до визначеної мети та завдань дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади виховання національних цінностей в українському шкільництві США» – розкрито стан дослідження проблеми, проаналізовано погляди педагогів української діаспори на національне виховання молоді в діаспорі, уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження. Цінним є структуризація в три тематичні групи на засадах проблемного й країнознавчого підходів джерельної бази вітчизняної історіографії досліджень українознавчої освіти за кордоном та українських компаративістів. У межах предметного поля дослідження виокремлено базові поняття дослідження та уточнено їх зміст. Розкрито, що українські науковці діаспори трактують виховання як цілеспрямований, свідомий процес формування всебічно розвинутої особистості з метою наближення її до ідеалу.

У контексті досліджуваної проблеми уточнено зміст поняття «цінності/вартості». Важливою характеристикою цінностей є їх стійкість та

гнучкість, вони мають здатність змінюватися з часом залежно від потреб спільноти та зовнішнього контексту. Акцентовано важливість наскрізного характеру національних цінностей, які мають пронизувати всю архітектуру освіти, починаючи від цілей і закінчуючи результатами навчання, з покроковим алгоритмом реалізації.

У другому розділі – «Організація і зміст виховання національних цінностей в українському шкільництві США» обґрунтовано організаційний вимір розвитку українського шкільництва США, розкрито генезу навчальних програм шкіл українознавства при Шкільній Раді США, окреслено виховний зміст навчальних підручників в українському зарубіжному шкільництві. У результаті дослідження обґрунтовано систему українознавчої освіти в США, яка вирізняється різноманітністю типів і наступністю рівнів у межах освіти впродовж життя. На основі аналізу автентичної джерельної бази розроблено авторську періодизацію становлення та розвитку українського шкільництва в США, яку повно представлено у тексті дисертації.

Обґрунтовано, що на сьогодні українська діаспора в США має одну з найкращих у світі систему приватного українського шкільництва. Українською громадою організовано школи трьох типів: школи українознавства, якими керує Шкільна рада при УККА, українські школи при українській католицькій церкві в США та недільні школи при українській православної церкві в США. У дослідженні розглянуто генезу шкільного підручникотворення українського шкільництва в США, обґрунтовано періоди його розвитку. Критеріями для виокремлення періодів стали стратегічні орієнтири розвитку шкільної українознавчої освіти.

У третьому розділі «Перспективи використання досвіду українського шкільництва США у вихованні національних цінностей учнівської молоді в Україні» дисертанткою здійснено аналіз сучасних концепцій виховання в українському освітньому просторі, проведено порівняльний аналіз системи українознавчої освіти українського шкільництва в США та в Україні, визначено шляхи використання позитивного досвіду української діаспори з виховання національних цінностей українознавчої шкільної освіти в США в умовах модернізації освіти України, надано відповідні рекомендації.

Дисертантка стверджує, що в українській діаспорі США напрацьовано ґрунтовний досвід формування національних цінностей молоді. Перспективними для України, зокрема, вбачаємо: на шкільному рівні – досвід роботи вчителів українознавства діаспори з мотивування молоді вивчати українську мову, прищеплення молодому поколінню українського походження національних цінностей, любові до культури, традицій; на рівні класу – досвід упровадження виховних форм і методів, які сприяють прищепленню учням національних цінностей; актуальною є практика системної організації виховних заходів з національного виховання учнів у школах українознавства в США.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційного дослідження.

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні **побажання та зауваження дискусійного характеру:**

1. Погоджуючись з авторським формулюванням об'єкта дослідження рецензованої дисертації – українське шкільництво в США, вважаємо, що такого роду дослідження значно виграло б, якби автор розкрила внесок у виховання національних цінностей таких інституцій як сім'я, молодіжні організації (СУМ, Пласт, ОДУМ тощо), українські освітньо-культурні центри. З огляду на це розкриття формату їх співпраці з українськими школами уможливило б розкриття цілісності системи виховання національних цінностей української молоді.

2. На особливу увагу заслуговує педагогічний інструментарій виховання національних цінностей в українському шкільництві США. Уважаємо, що такого роду дослідження значно виграло б, якби дисертантка більш ґрунтовно охарактеризувала форми і методи виховання учнівської молоді, які використовуються в українському шкільництві США, передусім в авторефераті дисертації.

3. У відповідь на виклики COVID-19 у рамках аналізу традиційних навчальних підручників, читанок, хрестоматій, доречно було б охарактеризувати практику використання електронних підручників для навчання з української мови, літератури, української історії, географії та культури, застосування різних форм дистанційної освіти, сучасні форми організації навчання в школах українознавства в США із застосуванням мультимедійних технологій.

4. У тексті дисертації зустрічаються десятки імен організаторів та практиків українського шкільництва у багатьох країнах світу, науковців і культурно-освітніх діячів української діаспори, які маловідомі в Україні. Доцільним було б укласти «Короткі відомості про українських педагогів діаспори» або довідник про їхню діяльність, основні праці та внесок у розвиток та популяризацію українознавчої освіти.

Однак висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації Оксани Зіновіївни Глушко та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем історико-педагогічної науки. Загалом рецензована робота є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням та має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку освіти і педагогічної науки України.

Загальний висновок

1. Рецензоване дисертаційне дослідження Глушко Оксани Зіновіївни на тему «Виховання національних цінностей в українському шкільництві США» є самостійним, завершеним, цілісним дослідженням актуальної проблеми у галузі загальної педагогіки та історії педагогіки.

2. Результати дослідження свідчать про досягнення визначеної мети й глибоке та доказове розв'язання сформульованих завдань дослідження. Основні результати дослідження повністю відображені у 29 працях авторки.

3. Дисертаційний матеріал викладено логічно, послідовно, основні положення дисертації є науково обґрунтованими. Зміст автореферату відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи, що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

4. Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретичне та практичне значення, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідають вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами).

5. Авторка дисертації «Виховання національних цінностей в українському шкільництві США» Глушко Оксани Зіновіївни заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

М.М. Чепіль

